

Сіра І.Б.,
аспірант кафедри соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

Становлення інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні

У статті розглядається проблема запровадження інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні, акцентується увага на міжнародному досвіді діяльності дитячих омбудсменів. Проаналізовано передумови та особливості становлення інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини в нашій державі, окреслено роль громадських організацій у цьому процесі.

Ключові слова: омбудсмен, Уповноважений з прав дитини, охорона дитинства, захист прав дітей, громадські організації.

Сіра И.Б. Становление института Уполномоченного по правам ребенка в Украине

В статье рассматривается проблема создания института Уполномоченного по правам ребенка в Украине, акцентируется внимание на международном опыте деятельности детских омбудсменов. Проанализировано предпосылки и особенности становления института Уполномоченного Президента Украины по правам ребенка в нашем государстве, очерчена роль общественных организаций в этом процессе.

Ключевые слова: омбудсмен, Уполномоченный по правам ребенка, охрана детства, защита прав детей, общественные организации.

Sira I.B. The establishment of the institution of the Children's Ombudsman in Ukraine

The article reviews the problem of establishment of the institution of the Children's Ombudsman in Ukraine and focuses on international experience of children's ombudsmen. Preconditions and especially the formation of the Representative of the President of Ukraine on children's rights in our country are analyzed, also the role of non-governmental organizations in this process is outlined.

Key words: ombudsman, Children's Ombudsman, childhood protection, children's rights protection, non-governmental organizations.

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних перетворень, що відбуваються нині в Україні, проблеми захисту прав дітей набувають особливої гостроти. Адже діти – це своєрідні індикатори, які визначають рівень добробуту й розвитку суспільства, вони дуже чутливо реагують на всі зміни, які відбуваються в житті держави, проте самостійно не можуть впливати на умови, у яких існують. Незважаючи на значні зрушення, що відбулися у сфері охорони дитинства протягом останніх років, стає очевидним, що існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав. Це зумовлює необхідність пошуку та створення нових механізмів реалізації державної політики щодо підтримки дітей. Дослідження, проведені Міжнародним центром розвитку дитини (Італія), свідчать, що важливе місце у формуванні таких механізмів належить інституту омбудсмена. Попри чималий досвід, накопичений багатьма державами щодо організації та функціонування інституту омбудсмена з прав дітей, для України цей досвід є новим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців історію становлення інституту омбудсмена та його правового забезпечення одними з перших досліджували Ю.С.Шемшученко, Г.О.Мурашин; аналіз інституту омбудсмена як засобу забезпечення прав і свобод людини здійснює К.О.Закоморна; світовий досвід діяльності спеціалізованих омбудсменів, у тому числі й уповноважених з прав дитини, аналізує О.В.Марцеляк. Окремі аспекти функціонування цього інституту знайшли відображення у працях Ю.М.Грошевого, В.Я.Тация, російських науковців А.С.Автономова, В.В.Бойцова, С.В.Шіро та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Нинішнє законодавство України декларує широкі гарантії захисту прав дитини. Разом з тим закріплені в чинних законах норми у багатьох випадках залишаються суто декларативними. Незважаючи на те, що проблемами охорони дитинства опікуються різні міністерства й відомства, науково-дослідні інститути, значна кількість громадських організацій, в Україні не забезпечено належного контролю за дотриманням законодавства щодо прав дітей. Діяльність цих організацій та установ є розрізненою за окремими напрямками, що не сприяє спільному пошуку шляхів усунення причин малоефективного захисту прав дітей. Такою об'єднуючою інституцією може стати сьогодні Уповноважений з прав дитини, посада якого запроваджена в Україні в 2011 р.

Метою статті є аналіз передумов запровадження та особливостей становлення інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інститут омбудсмена є ключовим інститутом демократичного суспільства. Його відмінна риса – здатність безкоштовно та гнучко реагувати на скарги громадян на неправомірні дії чиновників або порушення прав людини. Водночас як у Західній Європі цей інститут є сталим, у нових демократіях спостерігається його стрімкий розвиток у різних формах [5].

Термін “омбудсмен” (швед. ombudsman, від ombudo – представник) – посадова особа (представник парламенту), яка контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері дотримання прав людини. Уперше інститут омбудсмена виник у Швеції у 1809 р., коли шведський риксдаг (парламент) прийняв закон, за яким парламентові надавалося право обирати спеціального парламентського комісара (омбудсмена) для здійснення нагляду за дотриманням законодавства і з метою урівноважити широкі повноваження короля з компетенцією парламенту [9, с. 426]. Проте деякі науковці вважають, що процес формування інституту омбудсмена був започаткований значно раніше [16, с. 8].

Нині в багатьох країнах є доволі поширеною практика введення спеціалізованих омбудсменів, які здійснюють свою діяльність в інтересах специфічних груп, що потребують додаткового захисту. Моделі спеціалізованих омбудсменів досить різноманітні – військові омбудсмени (ФРН, Норвегія, на регіональному рівні в Російській Федерації (Алтайський край)), омбудсмени з питань охорони здоров'я (Велика Британія, США), омбудсмени з прав дитини (Норвегія, Фінляндія, Нова Зеландія, Австрія, Ізраїль, Колумбія, Російська Федерація, Литва та ціла низка інших країн), студентські омбудсмени (США, Велика Британія, Канада, Російська Федерація) тощо [5, с. 30].

Зазначимо, що омбудсмени з прав дитини з'явилися порівняно недавно. Уперше посада омбудсмена в інтересах дітей була запроваджена у 1981 р. у Норвегії документом “Акт про Омбудсмена у справах дітей Норвегії” [1, с. 8]. Міжнародний досвід здійснення незалежного контролю за реалізацією прав дітей свідчить, що інститут омбудсмена є найбільш ефективним його механізмом, основним змістом діяльності якого із часу появи цієї інституції в міжнародній практиці є захист прав дітей у всіх його виявах.

Отже, омбудсмен (взаємозамінним є термін “уповноважений”) у справах дітей – орган, утворений для захисту прав та інтересів дитини. На початку 90-х рр. XX ст. Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ) розробив концепцію запровадження омбудсмена у справах дітей у всіх країнах та запропонував термін “незалежні інституції із захисту прав дітей”, підкресливши цим розмаїття організацій, які можуть бути обрані для виконання такої ролі. Відповідно до згаданої концепції захист прав дітей у країні

найкращим чином може здійснювати незалежна установа, діяльність якої зосереджена на задоволенні потреб та інтересів дітей.

Науковці, аналізуючи міжнародний досвід, виділяють чотири основні моделі, згідно з якими створюються інститути омбудсмена із захисту прав дитини. Омбудсмени першої групи запроваджуються спеціальними законами, що приймаються парламентом (Норвегія, Швеція, Ісландія, Гватемала, Перу, Коста-Рика, Колумбія, Люксембург та ін.). Омбудсмени другої групи створюються згідно із законодавством про охорону дитинства (Нова Зеландія, провінція Онтаріо (Канада) та ін.). Омбудсмени третьої групи існують у рамках відповідних державних органів (Ізраїль, Австрія, Іспанія, Данія та інші країни), четвертої – у рамках неурядових організацій, під егідою яких вони і працюють [6, с. 44]. Російський науковець С.В.Шіро у своєму дослідженні наводить дещо іншу, розширену, класифікацію. До вже зазначених моделей додається: виконавчий омбудсмен, який створюється в рамках виконавчої влади (Франція, Італія), та змішана форма, коли в державі можуть діяти кілька омбудсменів – парламентський, виконавчий, громадський (Швеція) [16, с. 9–10].

Необхідність створення посади спеціалізованого омбудсмена в інтересах дітей обґрунтовується щонайменше трьома причинами: по-перше, діти через особливості свого психічного і фізичного розвитку вимагають особливого підходу; по-друге, через відсутність життєвого досвіду і певною мірою залежного становища вони не завжди самостійно можуть захистити свої права і законні інтереси; по-третє, благополуччя та нормальний розвиток дітей визначають майбутнє будь-якої країни.

Комітет ООН з прав дитини, який є міжнародним органом нагляду за дотриманням Конвенції ООН, у 2002 р. видав документ “Роль незалежних національних правозахисних інституцій у справі захисту та заохочення прав дитини”, де визначено, що кожній державі потрібна незалежна правозахисна установа, яка б відповідала за питання забезпечення та захисту прав дітей, і незалежно від її форми була б спроможна ефективно втілювати завдання моніторингу, забезпечення та захисту прав дітей. Згадана установа має діяти незалежно, тобто перебувати поза суб’єктивним впливом державних органів чи посадових осіб. Вона має бути захищеною від посягань та блокування її роботи.

Виходячи із завдань, функцій та повноважень омбудсменів у справах дітей вони (омбудсмени) мають:

- проводити незалежний нагляд за ходом виконання державою зобов’язань, взятих відповідно до Конвенції ООН про права дитини;
- сприяти узгодженню національного законодавства з положеннями зазначеної Конвенції та інших міжнародних актів;
- надавати консультативну допомогу;
- справляти вплив на національне законодавство, політику і практику щодо інтересів дітей;
- сприяти координації дій органів державної влади всіх рівнів в інтересах дітей;
- уживати заходів з відновлення прав дітей, розглядати скарги та заяви, подані дітьми або їхніми представниками, і за необхідності виступати позивачем у судах або підтримувати судовий позов від імені дітей.

В Україні питання запровадження посади спеціального уповноваженого з прав дітей піднімалося за роки незалежності неодноразово. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини [4] у 1991 р., наша держава взяла на себе цілу низку зобов’язань, що ґрунтуються на чотирьох основних принципах: першочерговість

інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя дітей; залучення кожної дитини до життя спільноти; відсутність дискримінації. Як країна-учасниця Конвенції, Україна періодично звітує перед Комітетом ООН про права дитини, надсилаючи один раз на п'ять років звіт щодо становища дітей. У свою чергу, Комітет ООН з прав дитини представляє свої заключні зауваження та рекомендації, які держава має виконати з метою покращення становища дітей.

За результатами національної доповіді про реалізацію положень Конвенції ООН про права дитини, яку Україна представила в січні 2011 р., Комітет ООН з прав дитини вніс 95 зауважень і рекомендацій щодо політики, яка здійснюється стосовно дітей у нашій країні. У зауваженнях зазначено, що Комітет настійно рекомендує Україні вжити усіх необхідних заходів для створення посади Уповноваженого з прав дітей. Комітет також рекомендує державі-учасниці вжити заходів для забезпечення цього національного механізму належними людськими і фінансовими ресурсами для гарантування його незалежності та дієвості [3, п. 16]. Одним із заходів на виконання зазначених рекомендацій стало запровадження в Україні Уповноваженого з прав дитини.

Слід зазначити, що в процесі становлення інституту Уповноваженого з прав дитини в нашій країні особливу роль відіграє громадськість. Так, ще в жовтні 2006 р. за ініціативою та за безпосередньої участі Міжнародної громадської організації “Дитячий культурно-просвітницький центр” і Всеукраїнської громадської організації “Жіночий консорціум України” в Києві відбулася міжнародна конференція “Досвід інституту уповноваженого з прав дитини: перспективи для України”, під час якої було розглянуто міжнародний досвід запровадження та особливості функціонування цього незалежного інституту. На конференції представники громадських організацій України виступили на підтримку впровадження інституту Уповноваженого з прав дитини, аргументуючи таку позицію проблемами, які існують у сфері охорони дитинства, відсутністю належного контролю за дотриманням прав дітей, а також необхідністю пошуку дієвих механізмів реалізації політики України у сфері охорони дитинства. Зокрема, учасники зазначеної конференції акцентували увагу на: недотриманні прав дітей на охорону здоров'я, високому рівні дитячої захворюваності, збільшенні кількості ВІЛ-інфікованих дітей та хворих на туберкульоз, а також значній кількості підлітків, схильних до вживання алкоголю, наркотиків. Вони особливо наголошували на проблемах дітей-інвалідів, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Учасники конференції дійшли висновку, що в державі необхідно докорінно змінити стратегію захисту прав дітей та молоді. Потрібні не тільки нові законодавчі акти, але й нові механізми і структури, види діяльності та пошуки резервів, які могли б сприяти поліпшенню матеріального забезпечення потреб дітей, активізувати і вдосконалити систему захисту їхніх прав. Ідучи цим шляхом, більше 60-ти держав вже утворили спеціальні незалежні інституції уповноваженого з прав дитини (омбудсмена), наділивши їх широкими повноваженнями [1, с. 28].

За результатами роботи міжнародної конференції її учасники рекомендували: вважати інститут Уповноваженого з прав дитини дієвою, ефективною та всеохоплюючою формою системного контролю за станом дотримання прав дітей; розглядати інститут Уповноваженого з прав дитини як новий сучасний механізм забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів дітей, що не дублює діяльність інших державних органів у цій сфері; усіляко сприяти утворенню інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні, зокрема шляхом об'єднання зусиль громадськості та органів державної влади з використанням міжнародного досвіду [7].

Протягом кількох років тривала роз'яснювальна робота громадських організацій щодо формування у суспільстві розуміння необхідності утворення самостійного, незалежного органу, який був би законодавчо наділений відповідними правами і повноваженнями щодо захисту прав дітей, здійснення моніторингу за їх дотриманням у країні. Міжнародною громадською організацією “Дитячий культурно-просвітницький центр”, Всеукраїнською громадською організацією “Жіночий консорціум України” та Фундацією “Захист прав дітей” було ініційовано підготовку проекту Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини”. Він був розроблений у 2008 р. народним депутатом України О.Б.Фельдманом і внесений на розгляд Верховної Ради України. Законопроектом, зокрема, передбачалося запровадження в Україні інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини, який би виконував спеціальні функції з прав людини, із здійснення парламентського контролю за додержанням і захистом прав і свобод дитини відповідно до Конвенції ООН про права дитини, Конституції України, Закону України “Про охорону дитинства”, інших законів, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Проте зазначений законопроект не знайшов підтримки у парламенті та був відхилений. У науково-експертному висновку до проекту цього Закону зазначено, що Конституція України не передбачає можливості запровадження іншого, крім Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інституту парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема прав дитини; у чинному законодавстві України відсутня законодавча (перш за все конституційна) підстава для створення запропонованого спеціалізованого (галузевого) інституту парламентського контролю [12].

Слід зазначити, що питання щодо координації діяльності у сфері захисту прав дитини особливо гостро постало в контексті адміністративної реформи в нашій державі після підписання 9 грудня 2010 р. Указу Президента України № 1085 “Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади”. Відповідно до цього Указу шляхом реорганізації Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства освіти і науки було утворено Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України і Державну службу молоді та спорту України. Разом з тим зазначеним Указом не було визначено центрального органу виконавчої влади, якому передаються функції щодо розробки та реалізації державної політики у сфері охорони дитинства, у сфері захисту прав та законних інтересів дітей, опіки, піклування, усиновлення, влаштування у сімейні форми виховання, соціального захисту дітей і особливо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, запобігання дитячій безпритульності тощо. Унаслідок запропонованих змін упродовж 2011 р. намітилася тенденція до скорочення чисельності служб у справах дітей, на які покладаються завдання з реалізації державної політики із забезпечення прав дітей на місцевому рівні, що призвело до погіршення показників охорони дитинства в цілому.

Слід зазначити, що на такі заходи потужно відреагували громадські організації, окремі громадяни, надсилаючи численні звернення до Президента України щодо недопущення послаблення в процесі адміністративної реформи механізмів забезпечення прав дітей, а також необхідності запровадження нових шляхів реалізації політики у сфері охорони дитинства, зокрема запровадження посади Уповноваженого Президента України з прав дитини.

На думку науковців, у тих випадках, коли урядова політика є суперечливою і викликає скарги, коли існує гостра потреба в термінових реформах державного

управління, дуже корисно якраз мати “спеціалізованого” омбудсмена з новаторським характером, здатного захищати громадян, гарантувати справедливість і рівність перед законом [5, с. 30].

У результаті 11 серпня 2011 р. Указом Глави держави був запроваджений інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини [13], на який покладено завдання сформувавши чітку концепцію діяльності та державної політики у сфері захисту прав дітей, їх законних інтересів. Слід зазначити, що ця інституція не підміняє жоден інший державний орган і має свої власні завдання, визначені Президентом України: почути кожну дитину, права якої порушено, та зробити все необхідне для їх поновлення; вести моніторинг усіх дій та рішень центральних і місцевих органів влади, які стосуються прав дитини, аналізувати їх на відповідність законодавству, що торкається захисту прав дітей; пропонувати зміни до законодавства та дій всіх без винятку органів влади щодо інтересів дітей [2].

Положенням про Уповноваженого, затвердженим Главою держави Указом від 11 серпня 2011 р. № 811 “Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини”, визначено, що Уповноважений Президента України з прав дитини забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов’язань у цій сфері.

Основними завданнями Уповноваженого є:

- постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов’язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президентові України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини;
- внесення Президентові України пропозицій щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини;
- ужиття заходів, спрямованих на інформування населення про права та законні інтереси дитини [8].

Відповідно до покладених на нього завдань Уповноважений має право: брати участь в опрацюванні проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини; відвідувати спеціальні установи для дітей, заклади соціального захисту дітей та інші заклади, у яких перебувають діти; звертатися до державних органів щодо сприяння вирішенню питань, віднесених до компетенції Уповноваженого; одержувати від державних підприємств, установ, організацій необхідні інформацію, документи і матеріали, у тому числі й з обмеженим доступом, з питань, що належать до компетенції Уповноваженого; залучати до опрацювання окремих питань представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, а також експертів, учених та фахівців; брати участь у засіданнях державних органів з питань, що належать до компетенції Уповноваженого; звертатися до державних органів, у тому числі правоохоронних, щодо виявлених фактів порушень прав та законних інтересів дитини; вивчати стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей і закладах соціального захисту дітей, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах; взаємодіяти з організаціями, у тому числі й міжнародними, з питань захисту прав та законних інтересів дитини [8].

Важливим здобутком у контексті розвитку громадянського суспільства в Україні є задекларована положенням норма щодо того, що для надання консуль-

тативної допомоги Уповноваженому може створюватися громадська консультативна рада з питань захисту прав дитини на правах робочої групи Адміністрації Президента України. На виконання цього положення розпорядженням Глави Адміністрації Президента України від 14 листопада 2011 р. № 105 було створено Громадську консультативну раду з питань захисту прав дитини та затверджено персональний склад Громадської ради у кількості 40-ка осіб [11]. До її складу ввійшли представники всеукраїнських громадських організацій, міжнародних фондів та представництв, релігійних конфесій, які послідовно працюють в Україні на розвиток прогресивних моделей реалізації прав дітей, зокрема права дитини на виховання в сім'ї та всебічний її розвиток.

Основними завданнями Громадської консультативної ради є: надання консультативної допомоги Уповноваженому Президента України з прав дитини з питань, пов'язаних з виконанням покладених на нього завдань; сприяння у здійсненні моніторингу додержання в Україні прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері; сприяння впровадженню громадських ініціатив щодо укріплення законності та дотримання прав та інтересів дітей; участь у проведенні перевірок з питань дотримання прав дітей, що проводяться Уповноваженим Президента України з прав дитини, і підготовка матеріалів за їх результатами.

Нині зазначена Громадська рада налічує шість спеціалізованих секцій:

- протидія насильству щодо дітей;
- забезпечення прав дітей, що виховуються у закладах;
- забезпечення права дитини на сімейне виховання;
- забезпечення права дитини на гармонійний всебічний розвиток;
- захист прав дитини в контакті або конфлікті із законом;
- захист прав дитини в контексті адміністративної реформи.

Зазначена структура має стати ефективним робочим органом Адміністрації Президента України, головним порадином й ініціатором усіх змін, яких потребує держава у сфері захисту прав дитини.

Міжнародна спільнота та інституції, що працюють в інтересах дітей, схвалили створення інституту дитячого омбудсмена в Україні. Європейська мережа омбудсменів з прав дітей (ENOC, European Network of Ombudspersons for Children), яка була заснована ще у 1997 р. з метою сприяння повному виконанню положень Конвенції ООН з прав дитини, а також поширення інформації про їх захист (зараз об'єднує організації, які займаються захистом прав дітей, із 32-х країн Європи), запропонувала Уповноваженому Президента України з прав дитини стати її членом. Зазначеною інституцією визнано, що функції, завдання, основні методи роботи Уповноваженого повністю відповідають стандартам Ради Європи та Європейської мережі омбудсменів з прав дітей, а питання його приєднання до ENOC є особливо актуальним у контексті головування нашої держави у Комітеті міністрів Ради Європи, одним із пріоритетів якого є саме захист прав дітей [15].

Сьогодні, після року діяльності Уповноваженого Президента України з права дитини, вже можна відзначити певні результативні кроки: проведення особистих прийомів громадян з питань забезпечення прав дітей; регіональні поїздки до усіх областей України та проведення зустрічей з дітьми соціально вразливих категорій, прийомними батьками та батьками-вихователями, багатодітними матерями; відвідування закладів та установ, у яких перебувають діти, з метою ознайомлення з умовами їх утримання і виховання, надання практичної допомоги. Триває робота над

пошуком ефективних форм і засобів захисту дітей, нових і активних форм організації діяльності омбудсмена з прав дитини, зокрема забезпечення за допомогою сучасних інформаційних технологій механізмів постійного контактування з дітьми, які потребують захисту, особами та організаціями, які працюють в інтересах дітей. Також нині постає питання щодо розробки та прийняття окремого закону про Уповноваженого Президента України з прав дитини, який би повністю врегулював його діяльність.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного важливим напрямом удосконалення державної політики щодо охорони дитинства в нашій державі стало запровадження посади Уповноваженого Президента України з прав дитини, завдання та методи роботи якого відповідають міжнародним стандартам. Особливістю цього інституту в Україні є те, що посада омбудсмена в інтересах дітей створена при Президентові України, підкреслюючи цим самим, що охорона дитинства є одним із пріоритетів діяльності Глави держави. Дієвим механізмом у роботі Уповноваженого є функціонування громадської консультативної ради з питань захисту прав дитини, до складу якої ввійшли представники громадських об'єднань, які працюють в інтересах дітей. Напрацювання позитивного досвіду діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини сприятиме підвищенню ефективності забезпечення прав дітей в Україні і має стати одним з головних механізмів реалізації державної політики в цьому напрямі.

Перспективи подальших розвідок. Виходячи з того, що функціонування інституту омбудсмена з прав дітей в Україні є новою справою вивчення міжнародного досвіду діяльності уповноважених з прав дитини, накопиченого іншими державами, є, безперечно, корисним для нашої держави. Зокрема, особливої уваги заслуговує дослідження методів роботи дитячих омбудсменів, їх взаємодія з центральними, регіональними органами публічного управління та інститутами громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Досвід інституту уповноваженого з прав дитини: перспективи для України : зб. матеріалів до міжнар. конф., 11-12 жовт. 2006 р., Київ. – К., 72 с.
2. Інтерв'ю Ю.Павленка виданню “УКРІНФОРМ”. – Режим доступу: <http://presscenter.ukrinform.ua/actual-interview-193.html>.
3. Комітет ООН з прав дитини. Заключні спостереження: Україна. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/unicef_ukraine2011.pdf.
4. Конвенція про права дитини. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. *Марцеляк О. В.* Реформування вітчизняної моделі Уповноваженого з прав людини і запровадження дитячого омбудсмена в Україні – потреба часу / О. В. Марцеляк // Досвід інституту уповноваженого з прав дитини: перспективи для України : зб. матеріалів до міжнар. конф., 11-12 жовт. 2006 р., Київ. – К., С. 29–33.
6. *Марцеляк О. В.* Омбудсман з прав дитини: проблеми формування і розвитку у світі і в Україні / О. В. Марцеляк // Право України. – 2003. – № 10. – С. 44–48.
7. Підсумковий документ міжнародної конференції “Досвід інституту уповноваженого з прав дитини: перспективи для України”. – Режим доступу: <http://www.civicua.org/main/data?t=2&c=1&q=888833>.
8. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11 серп. 2011 р. № 811. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13858.html>.
9. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
10. *Потопахіна О. М.* Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Потопахіна О. М. – 2008. – 199 с.

11. Про Громадську консультативну раду з питань захисту прав дитини : Розпорядження Глави Адміністрації Президента України від 14 листоп. 2011 р. № 105. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/content/gkr_pd_sklad.html.
12. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини : проект Закону України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32654.
13. Про Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11 серп. 2011 р. № 812. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13859.html>.
14. *Пружанська Т. П.* Деякі питання становлення спеціалізованих омбудсменів в Україні / Т. П. Пружанська. – Режим доступу: // <http://intkonf.org/pruzhanska-tp-deyaki-pitannya-stanovlennya-spetsializovanih-ombudsmeniv-v-ukrayini/>.
15. Україну запрошено до членства у Європейській мережі омбудсменів з прав дітей // Офіційне Інтернет-Представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/21211.html>.
16. *Широ С. В.* Права ребенка: необходимость внедрения новых механизмов защиты : монографія / С. В. Широ. – Мурманск, 2009. – 168 с.